

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
फैसला
070-CI-0334
मुद्दा: मोही लगत कट्टा।

काठमाडौं जिल्ला, मुलपानी गाउँ विकास समिति वडा नं. ९ बस्ने स्व. शिवराज पुनरावेदक
खनालको छोरा वर्ष ४७ को रमेशकुमार खनाल-----१ वादी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, मुलपानी गाउँ विकास समिति वडा नं. ९ बस्ने विपक्षी
कृष्णनारायण श्रेष्ठ-----१ प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने: भूमिसुधार अधिकारी श्री दिनेशप्रसाद शर्मा
भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौं

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री टिकाबहादुर हमाल
माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशराम मिश्र
पुनरावेदन अदालत पाटन

पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।१।२ मा भएको फैसला उपर न्याय
प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) अनुसार वादीको तर्फबाट पुनरावेदन परी पेश हुन आएको
प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार रहेको छ ।

काठमाडौं जिल्ला, मुलपानी गाउँ विकास समिति वडा नं. ९(ग) कि.नं. ११४ कित्ताकाट भई मेरो नाउँमा कायम भएको कि.नं. ३०४ को क्षेत्रफल ०-५-१-० जग्गाको मोही तुल्सीनारायण श्रेष्ठ भएकोमा निज मोही २०२४ साल अगाडि नै परलोक भएको हुँदा २०२४ सालदेखि नै निज मोहीका हकवालाहरुले जग्गा कमाउन छाडेका छन् । उक्त जग्गा हाल मैले नै जोतभोग गरी आएको छु । सेस्तामा जनिएका मोहीका हकवाला कहाँ बस्छन् केही थाहा छैन, निजले कानून बमोजिम जग्गा जोतकमोद समेत नगरेको हुँदा मोहीको लगत कट्टा गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको म वादी रमेश कुमारले मिति २०५२।२।१७ मा पेश गरेको निवेदन तामेलीमा रहेकोमा उक्त निवेदन तामेलीबाट जगाई कारवाही अगाडी बढाई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६८।५।२७ मा भूमिसुधार कार्यालय समक्ष पेश भएको निवेदन ।

विपक्षीले उल्लेख गरेको कित्ता नं. ४ जग्गाको मोही हक नामसारी गरी पाउन मृतक मोहीका हकवाला छोरो म कृष्णनारायण श्रेष्ठले मोहीयानी हक नामसारीको माग गरी त्यहाँ कार्यालयमा निवेदन दिएको छु । रितपूर्वक कायम रहेको मोहीयानी हक विपक्षीको दावी कै आधारमा कट्टा हुने होइन । वादीको झुट्टा निवेदन दावी खारेज गरी मोही लगत यथावत कायम राखी कानून बमोजिम मोही नामसारी गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादीको तर्फबाट पेश भएको प्रतिउत्तरपत्र ।

यस मुद्दाका प्रतिवादी वादी तथा वादी प्रतिवादी भै चलेको यसै लगाउको यसै कित्ता जग्गा समेत समावेश भएको मोही नामसारी मुद्दामा उक्त जग्गा मोही तुल्सीनारायण श्रेष्ठका हकदार यस मुद्दाका प्रतिवादीले नकमाएको हुँदा मोही नामसारी नहुने ठहरी आजै फैसला भएकोले माग दावी बमोजिम उपरोक्त कि.नं. ३०४ जग्गाको मोही लगत कट्टा हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६८।९।२४ को फैसला ।

सर्जमिनबाट मोहीका सन्तानहरु भारतमा बसोबास गर्ने र जग्गा प्रतिवादीकै जोतभोगमा रहेको बुझिएको भन्ने सर्जमिन व्यहोरालाई आधार मानी निर्णय गर्न मिल्दैन । सर्जमिन गर्दैमा र उक्त सर्जमिनमा उल्लेख हुँदैमा भूमिसुधार कार्यालयमा रहेको मोहीको अनुसूची, नापी-नक्सा, फिल्डबुक तथा मालपोत कार्यालयमा रहेको दर्ता सेस्ता र मोठमा उल्लेखित अकाट्य कानूनी

हक कसैले भन्दैमा हरण हुन सक्दैन । शुरु भूमिसुधार कार्यालयले मैले निवेदनसाथ पेश गरेको नागरिकताको प्रमाणपत्र, अधिकृत वारेशनामा समेतलाई उपेक्षा गरी सो सर्जिमिन व्यहोरालाई आधार मानी गरेको निर्णय पूर्वाग्रही छ । विपक्षीले यदि म विदेशमा नै रही बेपत्ता भएको भए त्यतिबेले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१)(ग) अनुसार २५ दिन भित्रै तोकिएको अधिकारी छेउ लिखित सूचना दिने थिए । त्यसरी सूचना दिने काम विपक्षीबाट भएको छैन । तसर्थ, प्रचलित कानून, सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त तथा मिसिल संलग्न प्रमाणलाई उपेक्षा गरी गरिएको पूर्वाग्रहयुक्त निर्णय उल्टी गरी मेरो प्रतिउत्तर जिकिर बमोजिम मोही लगत यथावत राखी शुरु फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६९।२।७ मा पुनरावेदन अदालत पाटनमा प्रतिवादीको तर्फबाट पेश भएको पुनरावेदन पत्र ।

यसमा यसै लगाउको दे.पु.नं. २३४२ को मोही नामसारी मुद्दामा प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा समेत मुलुकी ऐन अ.ब. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई आए वा अवधि व्यतित भएपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।६।१० को आदेश ।

यसमा यसै लगाउको यिनै वादी प्रतिवादीहरू समेत भएको सम्बत् २०६९ सालको दे.पु.नं. १२५३ को मोही नामसारी मुद्दामा मोही नामसारी नहुने गरी भएको शुरु भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको फैसला उल्टी भै काठमाडौं जिल्ला मुलपानी गाउँ विकास समिति वडा नं. ९(ग) कि.नं. ३०४ समेतको जग्गाको मोही पुनरावेदक कृष्ण नारायण श्रेष्ठका नाममा नामसारी हुने ठहरी आज यसै इजलासबाट फैसला भएकाले उक्त मोही नामसारी मुद्दामा विवेचित आधार प्रमाणबाट कि.नं. ३०४ को जग्गामा मोही लगत कट्टा हुने गरी भएको शुरु भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०७०।१।२ को फैसला ।

भूमि सम्बन्धी ऐन अनुसार मोही हुन विवादित जग्गा कमाएकै किसान हुनु पर्दछ । तर प्रस्तुत मुद्दामा विपक्षीले ३५ सौं वर्ष देखि सो जग्गा नकमाई म आफैले खेती किसानी गरी

आएको छु । सोही कारण मैले उक्त मोही लगत कट्टा गर्नका लागि मिति २०५२।२।१७ मा निवेदन दर्ता गरेकोमा तामेलीमा रहेको उक्त निवेदनलाई तामेलीबाट जगाई कारवाही गरी पाउँन मिति २०६८।५।२७ मा निवेदन दिएको हुँ । स्थलगत रुपमा भएको सर्जिमिनमा विवादित जग्गाको जोतकमोद विपक्षीले नभई मैले नै गरी आएको भन्ने उल्लेख छ । भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २५(१) अनुसार कुनै जग्गावालाको जग्गा मोहीको हैसियतले कमाई आएको भएमा मात्र जग्गाधनीले पत्याएको मानिसलाई मोहीयानी हक प्राप्त हुने हो । जस अनुसार विपक्षीले जग्गा नै नकमाएको अवस्था हुँदा सेस्ता प्रमाणको आधारमा मोही लगत कट्टा हुने अवस्था भै कट्टा हुने गरी गरिएको शुरु निर्णय बिना आधार र कारण उल्टी गरी दावी नपुग्ने भनी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०७०।१।२ को फैसला मिलेको नहुँदा उक्त फैसला उल्टी गरी शुरु फैसला सदर कायम गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदक रमेश कुमार खनालको तर्फबाट यस अदालत समक्ष परेको पुनरावेदन-पत्र ।

नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट उपस्थित अविनासकुमार प्याकुरेलको बहस समेत सुनी मिसिल संलग्न प्रमाण कागजहरूको अध्ययन गरी दावी अनुसार लगत कट्टा गर्ने गरी गरेको शुरु फैसला उल्टी गर्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिले नमिलेको के रहेछ निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो ।

यसमा पुनरावेदक रमेश कुमारले आफ्नो नाममा कायम रहेको कि.नं. ३०४ को क्षेत्रफल ०-५-१-० रो जग्गा आफै जोत कमोद गर्ने हुँदा मोही महलमा जनिन गएको तुल्सीनारायण श्रेष्ठको मोही लगत कट्टा गरिपाउँ भनी मिति २०५२।२।१७ मा निवेदन दर्ता गरी तामेलीमा रहेको मोही लगत कट्टा सम्बन्धी निवेदनको तामेली जगाई कारवाही गरी पाउँ भनी मिति २०६८।५।२७ मा परेको निवेदनमा भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौँबाट निवेदन दावी अनुसार मोही लगत कट्टा गर्ने निर्णय गरेको पाइन्छ । सो उपर प्रतिवादीको तर्फबाट परेको पुनरावेदनमा पुनरावेदन अदालतले दावी नपुग्ने ठहर गर्दै शुरु फैसला उल्टी गरे पश्चात वादीको तर्फबाट यस अदालत समक्ष पुनरावेदन परेको पाइन्छ ।

यसै लगाउको यीनै वादी प्रतिवादीहरु समेत भएको ०७०-सी-०३३५ नं. को मोही नामसारी मुद्दामा मोही नामसारी नहुने गरी भएको शुरु भुमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको फैसला उल्टी गरी मोही तुल्सीनारायण श्रेष्ठको मोही हक निजका छोरा कृष्ण नारायण श्रेष्ठका नाममा नामसारी हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसला आज यसै इजलासबाट सदर भएको र उक्त फैसलामा यस मुद्दामा दावी लिईएको कि नं ३०४ को जग्गामा रहेको मोहीयानी हक समेत नामसारी हुने भनी उल्लेखित तथ्यमा विवेचना भई न्यायिक निरूपण भईसकेको परीप्रेक्ष्यमा सोही मुद्दासँग अन्तरप्रभावी प्रस्तुत मुद्दामा मोही लगत कट्टा गर्ने गरी फरक निर्णय गर्न मिल्ने देखिएन ।

तसर्थ लगाउको ०७०-सी-०३३५ नं. को मुद्दामा उल्लेख भएको आधार र कारण समेतबाट प्रस्तुत मुद्दामा मोही लगत कट्टा हुने अवस्था नदेखिदा शुरु फैसला उल्टी गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।१।२ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: चन्द्रप्रकाश तिवारी

कम्प्यूटर: रानु पौडेल

इति सम्बत् २०७२ साल जेष्ठ महिना २२ गते रोज ६ शुभम्..... ।